

غنی پروازہ آزمائکاریء سفر: پٹپولء نگدی وائشے

محمد سلیم

ایس ایس ٹی (جنرل)

گورنمنٹ بوائز ماڈل ہائی اسکول تربت

Abstract:

In this research paper, the history of Balochi short story has been discussed with their techniques and subjects of the time. By reading this paper, one will be aquatinted with the inception of Balochi prose literature, particularly the short story. Moreover, the major subject of this research paper is the short stories of Ghani Parwaz, who is considered to be a highly eminent short story writer in Balochi literature last four decades. The main points focused here about Ghani Parwaz's short stories, are when he began his journey of penning down short stories, what developments he made during the last three to four decades and where he stands today. Furthermore, a major critical study has been written of his short stories, especially the symbolic short stories that have gained popularity in Balochi fiction.

گچینی لہیز: برنامہ، وائشے، ردانک، کہسی لہیزانک، در کہسی لہیزانک، ناتوان، لیکہ، توجیل، پٹاسگ، میل، دیدانک، ساچشت

بلوچی لہیزانک ء نوکیں ردانک ء سفر ہما دور ء بنا بوت و ہدے 1950 ء دہک ء ریڈیو پاکستان کراچی ء بلوچی زبان ء برنامہ بندات بوت انت ء بلوچی تاک ء ماہتاک چاپ ء شنگ بوت انت۔ و ہدیکہ بلوچی لہیزانک ء کوہنیں ردانک ء ڈرشم ء گیدی کہ، جنگلی، مہری ء نیکراھی داستان، چانچ ء بتل ء ڈرشم ء مز نیں مڈی یے پیسے ء چہ ہست ات۔ بلئے بلوچی نوکیں ردانک ء سفر چرے کوہنیں ردانک ء راہ ء دگاں بچنچ نہ بیت۔ بلکیں دری لہیزانک (چو کہ اردو ء انگریزی) ء رداکی تہرانی رجانک کاری ء وائشے ء ساچ ء سان ء ساہگ ء جنزان کنت۔

”چہ ریڈیو ہے کسانیں و ہدے پروگرامانی ذریعہ ء رجانک، چمشانک، کسمانک، فیچر ء ایدگہ رداکی

مراکش شنگ کنگ بنت۔ بلوچی ردانک ء سفر جنزان کنت۔ بازیں مردے گوں ہے پروگراماں

ہمگر نچ بیت کہ پدا آ بلوچی ردانک ء نیشے کاری ء پڑے نام در کارانت“۔ (بلوچ: 2013-148)

بلوچی نوکیں ردانک ء گچینی تہر آزمائکاری، کسمانک، نگد، گدار، ریزمانک، خاکہ ء ایندگہ رداکی تہر ہوار انت۔ بلئے ہما تہر کہ ڈرستان زیات دیروی ء کنگ آ، آزمائکاری، بلوچی لہیزانک ء آزمائکاری نوکیں ء ر بیت 1951 ء دہک ء ہما و ہدے بنا بوت و ہدے چہ کراچی ء ماہتاک ”اومان“ ء 1956 ء ماہتاک ”بلوچی“ چاپ ء شنگ بوت انت۔ ماہتاک ”اومان“ ء ماہتاک ”بلوچی“ ء آزمائکاری بندات ء دیروی ء بے مٹیں کردے پیلو کنگ۔ اے نوبت ء بلوچی ء چندے انچیں آزمائکاری دیم ء اتک انت کہ آہاں بلوچی آزمائکاری ء راہمکیں بنداتے دات۔ چو کہ محمد حسن کلا کوٹی، عبدالغفور، انور شاہ قحطانی، شیر محمد مری، مراد ساحر، سید ہاشمی ء دگہ لہتیں بنداتی آزمائکاری ہوار

انت۔ بلئے شیر محمد مری، آزمائگی ”جدو“، ”گنوک“، ”جون“۔ مراد ساحر، آزمائگی ”گرنڈ“، ”گر میں ساہگ“، ہما آزمائگی انت کہ بلوچی، بنداتی جو انتریں آزمائگی لیگک بنت۔

”بنداتی آزمائگی تو کاشیر محمد مری، آزمائگی ”گنوک“، عبد اللہ جان جمالدینی، آزمائگی ”پاکیں مہر“، محمد عمر بلوچ، آزمائگی ”پیریں ہمراہ“، ہوار انت۔ پداہم شیر محمد مری، آزمائگی ”گنوک“، لس سورت، بلوچی زبان، اولی (شترتیں) آزمائگی منگک بیت۔۔۔ چریشی، رند مراد ساحر، آزمائگی ”گر میں ساہگ“، پدا آئی، آزمائگی ”گرنڈ“، گندگ بیت کہ بلوچی آزمائگی، دیروئی، متاگ بنت۔“ (پرواز: 2015-185)

وہدے 1962ء ماہتاک ”اومان“ بند بوت، گڑاہمے دھک، چہ کوئٹہ، ماہتاک ”الس“ (1961)، ”نوکیں دور“ (1962)ء، چہ کراچی، پانزدہ روچی ”زمانہ“ (1968) چاپ، شنگک بوت انت۔ اے زمانگ، بلوچی آزمائگی دیروی، پنداں بڑان ات، نوکیں آزمائگی راہ، مساپر جوڑ بوتگ ات انت۔ ہمے نوکیں آزمائگی تہا کیے غنی پرواز ات کہ آئی، وتی آزمائگی، بندات چہ اردو زبان، کتگ ات۔ بلئے رند، بلوچی، نیمگ، دلگوش، گورکت۔

بلوچی لبزانک، غنی پرواز انجیں مزین پہناتیں (ہما جہتی) کارستے کہ آئی، لبزانک، درائیں تک، پہناتیں تجربت کتگ۔ شاعر ی بہ بیت یاردانک، کہی لبزانک بہ بیت یاد کہی لبزانک۔ ہمک پاندا آئی، گامانی نکش درانت۔ آنہ ایوک، یک کتہ کاریں شاعر، لپہ کارے، بلکیں جوانیں نگد کار، شتر گدارے ہم۔ بلئے ہما پڑے کہ غنی پرواز، گیش نام در آوریگ، آفکشن بزاں کہ نویسی انت۔ غنی پرواز، آزمائگی نویسی، سفر چہ ہمے دور (60ء دھک) تاک بزاں چہ پانزدہ روچی ”زمانہ“، بنا بوت۔ آئی، اولی آزمائگی ”یاتانی چہر“ زمانہ، نومبر 1968ء تاک، چاپ بوت۔ پدا غنی پرواز ات، کسہ، سفر ات۔

”غنی پرواز، آزمائگی ردیہ ردیہ تخلیق کاری، بلوچی آزمائگی، توک، غنی پرواز، اثریں آزمائگی، نیسوکے، پیم، محکم جاندی کرت۔ مروچی غنی پرواز، آئی، آزمائگی ہر پیم، ستا، ساڑاگ کرزت۔“ (جمالدینی: 2015-76)

بلوچی، بنداتی آزمائگی، ردیہ گیشتر سادگیں، بیانیہ تکنیک، انت۔ بنگی آزمائگی تہا تکنیک، ہاسیں تجربت گندگ، نیت۔ بلئے وھدے غنی پرواز، کہ آزمائگی نویگک بناکت، گڑا آئی، بیانیہ تکنیک، ہوری، دگہ بازیں نوکیں تکنیک اول بلوچی آزمائگی، پچاروک کنائنت۔ بلوچی آزمائگی، تکنیک، ردیہ درستاں چہ گیش تجربت غنی پرواز، کتگ۔ چہ کہ چیدگی (علامتی)، سپری، نفسیاتی، جوڑگی، راج دپتری، نمدی تکنیک، ڈائری تکنیک، فلش بیک، دگہ بازیں تکنیک، بلوچی آزمائگی، سفر، بہرے جوڑکت انت۔ اے بابت، آماں گلگدارے، وتی ہیالاں چو درشان کنت۔

“منی سبھیں آزمائگی ہم بیانیہ نہ انت۔ البت منی بیانیہ تکنیک، آزمائگی گیشتر بوت کن انت۔ چیا کہ چمن، پیسر کم، گیش سر جی، دود بیانیہ تکنیک، بوتگ۔ من چہ بیانیہ تکنیک، سر چست کنگ۔۔۔ من وت چل، برز تکنیک بزاں چل، دو چل، سے تکنیک کارمرز کنگ۔” (پرواز: 2015-124-123)

چو کہ غنی پرواز، سر، بیانیہ، تکنیک، ساچ، سان، مزینیں کسا سے، سائیل انت، ہمیشکہ ایندگہ تکنیکی کارمرز کنگ، باوجود آئی، در شانگ، تب بیانیہ انت۔ اگاں آچیدگی تکنیک، کارمرز کنت، تہ آئی، چیدگ، ہمے هد، نرور، ناتوان انت کہ وانوک ارزانی، آئی، سر پد بیت۔ و ہدیکہ چیدگ، و اتا الی انت کہ آجہلانک، مانادار بہ بیت۔ پ، وانوک، جیڑ گانی درے پچ کت بہ کنت۔ ڈاکٹر سلیم اختر نیشہ کنت:

“یونگ کے بموجب علامت غیر واضح، مبہم اور نامعلوم کے اظہار کے لیے استعمال ہوتی ہے۔ اس لیے کہ نشان کے برعکس علامت کا سرچشمہ اجتماعی لاشعور ہوتا ہے۔ اسی لیے اس نے علامت کو “زندہ” اور پر معنی قرار دیا تھا کہ یہ سائیکی کی اندرونی کارکردگی کی مظہر اور نفسی توانائی کی امین ہوتی ہے۔” (2011-190)

غنی پرواز، چیدگی آزمائگی، ارزان، پیم، پد، بوہگ، ایک سو بے بیانیہ تکنیک، زیاتیں اثر، دیروی دوستیں پگر انت۔ گیشتر دیروی دوستیں آزمائگی، وانوکاں وتی لیکہ، مسد، سر کنگ، ہاتر، انجیں چیدگ، دیم، آورنگ کہ پ، وانوکاں ارزانی آہانی رسائنگ بوتگ۔ چریشی، یکے چیدگ مانائی، دروشم، سک، نزا تلگ، بس یک، ہاسیں مانا، پ، بندوک بوتگ۔ دومی آئی، تہا آجہلانکی پشت نہ کپتنگ کہ وانوک، پ، جیڑگ، لاچار بہ کنت۔ پرچا کہ غنی پرواز وتی آزمائگی، ٹمک، چاگرد، مٹ کنگ، مزینیں بدلی، پ، واہلگد ارانت۔ ہمیشکہ بازند، آئی، آزمائگی از می تک، نرور بنت، بس بنگ، تکنیک پشت کپ انت۔ اے بابت، اے آرداد، گنگ ہمیش انت کہ:

“آئی (غنی پرواز)، تکنیک، تجربت، چو کرشن، چندر، باز کرنگ۔ داں تھری ڈاٹمنشنل تکنیک، بگروت جیڑگی، بیائے۔ اے نہ انت کہ غنی پرواز آزمائگی نیسیگ، ازم، عزانت، بلکیں آئی، اے ازم، آئی، لیکہ، مراد پلک، انت، ایر برنت۔۔۔ غنی پرواز وتی آزمائگی تہا نادراھی، جیڑہانی، حل، شوہاز کنت۔ آیشی، نہ چاریت کہ اے اے رنگیں جیڑہ انسانی تب، تب زانش، سراچے اسر دور دنت۔” (2008-117)

غنی پرواز، آزمائگی، دیم سیاہ، کہ آئی، آزمائگی اولی کتاب، سائل، ہوار انت، تکنیکی حساب، چیدگی آزمائگی، یلئے اے آزمائگی چیدگی تکنیک، بے سو میں جہدے درابیت۔ آزمائگی کہ وتی آس، کثیت، رس ایت، وانوک ارزانی، سر پد بیت کہ آزمائگی کار، کجام کلوه دیگ لوٹ اتگ، اے آزمائگی، نیشہ کنگ، مول، مراد چے بوتگ انت۔

آزمائش ”دیم سیاہ“ کے اے وڑانت کہ بچی کارست نادر کدے پچک انت، مہلوک انچو آئی پچکی ء نہ مارایت کہ نفسیاتی حساب ء آئے مارایت۔ وتی کدے برزنگ ء ہمے نادر اھی ء آندراہ جاہاں ڈاکٹر ء تیبانی گور ء سرکت۔ بلئے آئی ء ”پچکی“ ء ہچ تو جیل نیست ات۔ وہدے آنا اُمیت بوت ء ڈاکٹر ء کوٹی ء چہ دراتک، تہ آئی ء گوں برز ء سیاہیں مردے ء ڈیک دات۔ اے مرد ء نادر ء پچکی ء تو جیل ہمے درگیتک کہ اگاں آوتی دیم ء سیاہیچک بہ جنت ء مدامی سیاہ بہ کنت گڑا آئی ء کد برز بیت۔ کہ جیڑگ ء رند، آدم ء سیاہ کنگ ء تیار بوت۔ اے مرد ء آئی ء دیم ء سیاہیچک مُشت ء دیم سیاہ کت۔ نوں نادر ء کد برز بوتگ ات ء آشہر ء برز ترس مردمانی سرپ ء ہوار بوتگ ات۔ اے آزمائش ء وانگ ء رند وانوک بے پگر ء جیڑگ ء سرپد بیت کہ نادر وتی نام ء شہرت، چاگردی یامالی کد ء بستار ء مزنی ء ہاتر ء ہر تہمیں دیم سیاہی ء گندہ کاری ء کنگ ء تیار ات۔ ہمیں یکیں مانا ء کسد ء ابید اے آزمائش وانوک ء دگہ ہچ مانائی راہاں پرینت نہ کنت۔ ء نیکہ ”پچکی“ ء ”دیم سیاہی“ چیدگ انچو جہلائک ء بے گوازانت کہ وانوک آہانی بابت ء کہ بہ جیڑایت۔

”سانکل“ ء ہواریں غنی پروازہ گیشتری آزمائش چیدگی تکنیک ء درابنت۔ آزمائش ”نکسہ“ چوناباشا لکوٹ ء نادرہ جاہیے ء جاور حالانی درانگازی یے کہ اود ء مردم دوا ء زورگ ء سرماں چکت انت ء کیے دومی ء دگہ دیان ء دیم ء روان انت، وہدیکہ نزور ء کم ہمتیں مردم پُشت ء کپان انت۔ اے جاور نادرہ ء ہواری ء گشٹے دنیاء جاوراں گوں ہمدپ انت کہ اود ء تیار ء توانائیں مردم دیم ء درکایت ء نزور ء ناتوان پُشت ء پُش کپ انت۔ اے گشگ رَد نہ بیت کہ غنی پروازماں وتی آزمائشاں چیدگی تکنیک ء نمیں ایت۔ یا آئی ء دل دوستیں تکنیک ہمیش انت داں انوگیں وہد ء ہم کار مردے کنگ ء انت۔ غنی پروازہ چیدگی آزمائشاں بار و اعبد اللہ جمال دینی نویس ایت کہ:

”غنی پروازہ ماں بلوچی لبزائک ء نوکیں تہرے براں صنفے باز بہ ہنر کاری بنا کرتہ۔ آنت علامتی یا سمبولک (Symbolic) آزمائش۔۔۔۔۔ اے صنف غنی پروازہ را بلوچی آزمائش نویسوکے ء حیثیت ء چہ درستاں پدر ء نمایاں کنت۔۔۔ بہر حال ایٹی ء بندات کنوک غنی پروازانت۔ اے مجموعہ ء ”چش ء درچک“، ”امانت“، ”گرک آپ ء چات“، ”ناپرساں ء گنگد ام“، ”دیم سیاہ“، ”درباری پکیر“ ء ”آمرد“ علامتی آزمائش ء ماں بلوچی لبزائک ء شہرتیں نمونگ انت۔“

(11-10-1992)

اسل ء غنی پروازیک رومانوی آزمائشکے ء گیش دیروی دوستیں آزمائشکے۔ ہمیشہ آئی ء آزمائشکے ء متلب وانوک ء چاگردے مردماں یک کلہ یے سرکنگ انت۔ ء کلہ ء سرکنگ ء ارزان ترین تکنیک بیانیہ تکنیک انت۔ اگاں ناں بن گپ ء جہت ء تپاسگ بہ بیت گڑا غنی پروازہ گور ء ہمک تہر ء بن گپ گندگ بیت۔ ایک سٹک ء لیکہ یے ء بندوک نہ انت، بلئے چو کہ آے بنگپاں وانوکاں پچکیں رنگے ء سرکنگ لوٹ ایت پیشکا ہما تکنیک ء کار مرد کنت کہ آئی ء وانوک ء میان ء رسائک ء ہچ وڑیں دیوال مہ مان ایت۔

بنگپ، جہت، بلوچی، بنداتی آزمائگی، مہری، رومانوی، بن گپانی، ہواری، چاگردی، اڑ، جنجال، چونکہ سیاسی جیڑہ، چاگردی، نا بروبری، سردار، حاکمانی، زلم، زوراک، ونگٹیں، دود، رید گانی، ایرجنگ، زابلول، زہگانی، حقانی، پادمالی، دگہ، ہمے، گونگیں، بنگپ، آزمائگی، سر حال، بوٹنگ، انت۔ پلے، وہد، ہمرابی، چاگردی، لوٹ، گزر، اڑ، جنجال، بدل، بوہان، بوٹنگ، انت، گڑا، آزمائگی، بنگپاں، ہم، وتی، رنگ، مٹینگ۔ غنی، پرواز، یک، دیروی، دوستیں، نبشتہ، کارے، بستار، چاگرد، ہک، پیمیں، بنگپ، آئی، وتی، آزمائگی، نوان، جاگہ، داگ، انت۔ مہر، چاگرد، درد، بزرگی، انسانی، حقانی، پادمالی، زوراک، نا انصافی، دگہ، ہمے، پیمیں، بنگپ، آئی، آزمائگی، رنگ، جلوہ، انت۔ ”مہر، بہا گپت، نہ بیت“ غنی، پرواز، ہا، آزمائگی، کتاب، انت، کہ، ماں، ایشی، چاگرد، ایدگہ، جنجالاں، ہوار، مہری، بنگپ، ہم، ہوار، کنگ، انت۔ چونکہ ”مہر، گناہ“، ”مہر، منزل“، ”مہر، سوب“، آزمائگی، انت۔ دنگیت، غنی، پرواز، آزمائگی، ہپت، کتاب، چاپ، شنگ، بوٹنگ۔ وتی، آزمائگی، سفر، بنگپانی، حوالہ، آ، وتی، آزمائگی، کتاب، ”مہر، بہا گپت، نہ بیت“، پیش، لبز، نبشتہ، کت، کہ:

”من کسانی، قصہ، ونگ، قصہ، گوش، داشتگ۔ ورنائی، آزمائگی، نویسی، بنا کنگ۔ تنی، وہدی، باریں، چنچو، آزمائگی، نبشتہ، کنگ۔ یک، زمانگے، پہ، ”سائل“، پروشی، لائک، بستگ۔ چرائی، رند، ”بے منزلیں، مساپر“، پہ، منزل، شوہاز، ٹمک، کنگ، انت۔ نون، شری، سر، زاناں، کہ، ”مہر، بہا گپت، نہ بیت“ پمیشار، استیں، مہر، پولی، مہر، سازی، مہر، در، شانی، دگوشاں۔ (پرواز: 1997-8)

کارست، آزمائگی، بنگلی، لوٹاں، چہ، کیے، بید، کارست، کہ، دیم، سفر، کت، نہ، کنت۔ آزمائگی، ہا، آزمائگی، کردارانی، سر، چر، آہانی، تب، نفسیات، بالاد سازی (حلیہ سازی) گپ، گالاں، پدر، کنت۔ ہاتب، کارست، انت، آہاں، ہا، وڑ، کار گپت، ہاتب، چاگردے، پر، آہاں، ٹہین، ایت۔ کارست، شریں (Positive) یا، حرائیں (Negative) کردارانی، واہند، بوت، کن، انت۔ کارست، ہر، وڑ، بہ، بنت، پلے، آزمائگی، آہانی، کرد، ہمار، گ، پیش، دارگی، انت، کہ، وانوک، در، گواچنی (غیر حقیقی) یا، جوزگ، کمی، گمان، مہ، بیت۔ نیکہ، آکارستانی، چاگرد، در آمد، بہ، بیت۔

غنی، پرواز، آزمائگی، یک، نزوری، یے، ہمیش، انت، کہ، کارستانی، کار، گرگ، سسک، اشتاپی، کنت، آہانی، سر، پرتب، میلاں، انجیں، وڑے، دیم، کارایت، کہ، وانوک، راستی، گمان، نہ، بیت۔ کارستانی، ماحول، چٹ، در آمد، گندگ، کائنت۔ آئی، ہمے، نزوری، شرف، شاد، آئی، آزمائگی، ”مرنگیں، مرد، پچیں، چم“، ہا، ہم، مرنگ، انت، اے، پیم، وتی، حیاں، در، انکا، زائگ، انت۔

”آزمائگی، ہا، در، ستاں، گیشتر، کردارانی، چست، ایر، اہمیت، دار، انت۔ آہانی، انداز، سر، پرتب، رویہ، نفسیات، مزنیں، کنٹری، بیوشن، ہست۔ پلے، اے، آزمائگی، (مرنگیں، مرد، پچیں، چم) ہا، کردار، سکیں، غیر، فطری، وڑے، پیش، کنگ، بوٹنگ، انت، کارستانی، سر، پر، غیر، حقیقی، گندگ، کائنت۔ ہمے، سوب، آزمائگی، کلیں، ماحول، در آمد، غیر، جذباتی، غیر، حقیقی، گندگ، کائنت۔“ (2015-89)

چوناہا اے پیہیں رَدی ہما و ہدء بنت و ہدے آزمائکارء تجربت ء دید انک (مشاہدہ) نزور بہ بنت۔ یہ ساچشتکاری ء تجربت ء دید انک ء مہکم بوہگ المی انت۔ تجربت ذاتی بوت کنت ء دگرانی سرء گوستگیں و نیل ء واکیہ بوت کن انت۔ دید انک چہ وتی چپ ء چاگرد ء چارگ ء سماکنگ ء تو انا بوت کنت۔ مردمانی نند ء پادا، زند گوازینگ ء تب، چاگردی اڑ ء جنجال، راجد پتر ء دودمان، زمینی (Geographical) جاورہال، سیاسی ء چاگردی بود ء باش، دگی گالوار ء گال درستانی بابت ء جہلا نکیں زانت کاری گون بوہگ ہر ہدی انت۔ محمد حمید شاہد پہ آزمائک ء (اسل ء ہمک ساچشت کاری ء) ہاتر ء تجربت، و انشت ء دید انک ء ارزشت ء باروان نیس ایت کہ:

”دیکھا جائے تو تجربے، مطالعے اور مشاہدے کا جوہر ہی کسی مہربان لمحے میں کسی افسانے کا آغاز بنا کرتا ہے۔ میں اس جوہر کو ایسا وجود حقیقی قرار دیتا ہوں جو کسی نہ کسی بالائی درجے میں مطلق حقیقت کا جزو ہو کر عمل خیر کا ایک رنگ ہو جاتا ہے۔۔۔ تجربے، مطالعے اور مشاہدے کا یہ جوہر کسی بھی افسانے کی غایت استواری بنتے سے ہی کہانی کا مزاج اور اس کے دائرہ عمل کو بھی متعین کر دیا کرتا ہے۔“ (115-116-2017)

ساچشت کاری اسل ء انچیں کارے (عمل) کہ پرانی ء تجربت، مانشت، دید انک، مارشت، خیال (تخیل) ء درسا (لا شعور) ء ہم گرنجی المی انت۔ اے چیزانی کمی یا زوری ساچشت ء نہ ایوک ء از می حساب ء ناتوان کنت بلکیں ساچشت کار ء ساچشتی بوداں تاوان دنت ء آئی ء بے سوبی ء سیمسراں بارت ء سر کنت۔ غنی پرواز ء بنداتی بازیں آزمائکانی تھا اے پیہیں نزوری پدرا نیں رنگے ء درابنت۔ ڈاکٹر ناگمان کہ وت ہم بلوچی ء آزمائکارے، بلوچی کہی لبز انک ء سرء نگد کاری اوں کتگ ء۔ آئی ء درستاں گیش غنی پرواز ء آزمائکانی تپاس کتگ۔ (آدگہ گپے کہ باز جاگہ ء آئی ء نگدء بدل ء نکتہ چینی ء سرء گیش زور داتگ، چپوا ء ملنڈ ہم کتگ) ڈاکٹر ناگمان ء غنی پرواز ء آزمائکانی دومی کتاب ”بے منزلیں مساپر“ (چاپ 1995) ء گیشتر دید انک ء تجربت ء پیہیں نزوری ء آزمائک ء تھا گیشیں پلپسی (وضاحت) دیگ ء سرء نگد کتگ۔ آوتی نگدی نبشتانک ء گد سرء غنی پرواز ء آزمائکاری ء سفر ء درگت ء ہمے گش ایت کہ:

”پروازہ آزمائکانی اولی کتاب ”سائل“ ء دومی کتاب ”بے منزلیں مساپر“ ء وانگ ء رند من ہے دیت کہ آزمائک نویسی ء راہ ء امبرے ء سفر ء رند ہم غنی پرواز ہمود ء اوشنو ک انت کہ وتی اولی گام ء چست کتگ۔“ (ناگمان: 2013-51)

ڈاکٹر ناگمان ء اے گپ کہ غنی پرواز ء آزمائکاری ء سفر ہمود ء اوشنو ک انت کہ چہ اود ء بندات ء کتگ، نگد ء رھبند ء لوٹانی رء بے بنیں گپے۔ پرچا کہ اے گپ ڈاکٹر ناگمان ء ہما و ہدء جنگ کہ غنی پرواز ء آزمائکانی دومی کتاب ”بے منزلیں مساپر“ (1995) چاپ بوتگ۔ چد و رند آئی ء آزمائکانی دگہ پنچ کتاب چاپ ء شنگ بوتگ۔ چندے نزوریاں ابید غنی پرواز ء دگہ باز شتریں کہ نبشتہ کتگ کہ چہ ”بے منزلیں مساپر“ ء آزمائکاں از می حساب ء گیش تو انا تر انت۔ چوشکہ ”یارک“، ”عجیبیں اِلت“ ء ”گار ء پکیر“ انت۔

2008ء آئی، چاپ بوتلیں آزمائگی کتاب ”بندیں چم کہ بچ بنت“ یا چورند چاپ بوتلیں آزمائگی چہ پدر بیت کہ غنی پرواز، آزمائگی، سفر، اوشت، آماج نہ بوتگ۔ البت اے گنگ نہ بیت کہ آئی، آزمائگی سرجمی، بے عیب انت۔ چو کہ غنی پرواز، نمبہ کنگ، مول، مرادوتی آزمائگی کنگ، چاگرد، بدل کنگ، چاگردی، جیڑہانی، گیشواری انت۔ پیشکا بازو ہد، آ بے ہیال بیت کہ آزمائگی، پی میں ساچشتی کارے کنگ، انت بلکیں ہمے ہد، ارزان، بچی، گوں کار گپت کہ آزمائگی، چوتی ساچشتی ہد، ایلاں پہک در کسیت۔ اے جیڑہ اسل، ہر ہما ساچشت کار، جیڑہ انت کہ آزم، گیش ”مقصدیت“، سر، زور بہ دنت۔

”واجہ غنی پرواز، آزمائگی، دونزوری سک باز بلکیں آئی، ہر آزمائگی، تہا در انت۔ یکے زبان، دومی

لیکہ۔“ (داد: 2008-118)

غنی پرواز، آزمائگی، دگہ نزوری، یے ایش انت کہ آحد، چہ گیش، کیوڑی (یکسانیت)، آماج انت۔ آزمائگی، بندت، آزمائگی، میانی، سفر، آسریک رنگ، ہمگوتگ انت۔ بوت کنت ایشی یک سو بے بیانیہ، تکنیک بہ بیت یا غنی پرواز، ر بیت دوستی۔ پرچا کہ آئی، گیشتر، آزمائگی، بندت، یک وڑ، روایتی حساب، چو گیدی، کسہانی رنگ، آگوست (Past)، چہ بندت بنت۔ یہ درور، لہتیں، آزمائگی، بندت، اتاں، بچار ات۔

”شپ، السرتگ ات۔ جن، مرد جتا جتا، گندلانی، سر، وپنگ اتنت۔“ (پرواز: 2008-17)

”اشتر، بنجاہ، چاریں، نیمگاں، ملک، گزندت۔ بلئے، اشتر، بے کماری، اوشتاگ ات۔“ (پرواز: 2008-17)

”زمستان، موسم ات۔ موکلی، روچے ات۔“ (پرواز: 2008-17)

اے درور، غنی پرواز، آزمائگی، یکیں کتاب ”بندیں چم کہ بچ بنت“، چہ زورگ بوتگ انت۔ اے کتاب، دگہ، انجیں، آزمائگی، ہم، ہوار کہ آھانی، بندت، گوست، چہ بنت۔ بلئے، مرچی، کیں، آزمائگی، وتی، لوٹ، گر، بدل، کنگ، انت۔ لازم نہ انت کہ مرچی، اوں، آزمائگی، بندت، تہنا، چہ، گوست، بے بیت، یا آئی، بندت، ذراج، کش، بہ بیت۔ بلکیں، باز، آزمائگی، بندت، سک، گونڈ، بیت، یا، بندت، جندے، نہ، بیت۔

آسر: ہیچو، وھد، سفر، غنی پرواز، بلوچی، آزمائگی، بازیں، کتہ، کاری، تجربتانی، پنداں، گوازی، تنگ۔ بیانیہ، چیدگی، تکنیکاں، بگرداں، ہک، نوکتریں، تکنیکاں، بیا، آئی، ذرست، وتی، آزمائگی، براہ، جوڑ، کنگ، انت۔ ہمے، پیم، آئی، نوکیں، بنگپ، سر، حال، ہم، وتی، آزمائگی، اندر، جاہ، داگ، انت۔ بلئے، چندے، دیدانگی، نزوری، دیرووی، دوستیں، پگر، لیہانی، سو ب، آئی، وتی، لہتیں، آزمائگی، دامن، الم، پونگ، کنگ، انت کہ اے، پہ، آئی، آزمائگی، مزینیں، نکس، اتاوان، انت۔

شوندات:

- 1- طاہر حکیم بلوچ، بلوچی روائے نوکیں سفر، 2013، بلوچی لہذا نکی دیوان کوئٹہ
- 2- غنی پرواز، نبشتانک ”بلوچی آزمائگی۔ زیک۔ مرچیک، باندا ت“ (ہوار: آزمائگی، راجد پتر، بلوچی آزمائگی، ردء بند: رؤف راز، 2015 بلوچستان اکیڈمی تربت)
- 3- عبداللہ جمال دینی، ”پیش گال“ (ہوار: سانکل، غنی پرواز، 1992، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ)
- 4- ڈاکٹر سلیم اختر، تنقیدی اصطلاحات، 2011، سنگ میل پبلی کیشنز لاہور
- 5- اے آرداد، گپ روان کنت، 2008، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
- 6- غنی پرواز، مہر پہ بہا گپت نہ بیت، 1997، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
- 7- شرف شاد، نبشتانک: ”مرنگیں مردء پچیں چم“ غنی پرواز، آزمائگی“ (ہوار: آدینک تاک 7، 2015، بلوچستان اکیڈمی تربت)
- 8- محمد حمید شاہد، افسانہ کیسے لکھیں، 2017، اکادمی ادبیات پاکستان
- 9- ڈاکٹر ناگمان، نگدائک، 2013، سچکان پبلی کیشنز گوادر
- 10- غنی پرواز، بندیں چم کہ تیج بنت، 2008، بلوچستان اکیڈمی تربت